

О. М. Вакульчик, доктор економічних наук,
завідувач кафедри обліку і аудиту
Академії митної служби України
О. В. Горянська, кандидат економічних
наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Академії митної служби України

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено лексичний переклад та інтерпретацію в англійській та українській мовах основних економічних категорій – доходу і прибутку, а також фінансових коефіцієнтів, що є похідними від зазначених категорій.

Исследован лексический перевод и интерпретация в английском и украинском языках основных экономических категорий – дохода и прибыли, а также производных от них финансовых коэффициентов.

Lexical translation and interpretation in the English and Ukrainian language of basic economic categories – profit and income, and financial coefficients which are derivative from the indicated categories was investigated in the article.

Ключові слова. Зовнішньоекономічна діяльність, прибуток, дохід, переклад, фінансові коефіцієнти.

Вступ. Інтеграція наукового досвіду – одна з невід’ємних ознак глобалізаційних процесів, що відбуваються у світовій економіці. Спілкування науковців різних країн, фахівців у зовнішньоекономічній діяльності підприємств неможливо без чіткого розуміння змісту, значення і перекладу основних професійних термінів економічної сфери. Велика кількість поширених в Україні економічних показників та фінансових коефіцієнтів мають іноземне походження. Одна з причин цього – обмеженість до певного часу економічної науки України як складової радянської економіки й досить тривалий час її становлення.

© **О. М. Вакульчик, О. В. Горянська, 2010**

Важливим фактором проникнення іноземних термінів у вітчизняну економічну науку і практику є також значне розширення обсягів зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів господарювання. З аналізу динаміки експорту й імпорту товарів через державний кордон України було визначено, що експортні потоки зростають з року в рік, а середній темп нарощування експорту за чотири роки (2004–2008) дорівнює 20 %. Однак зростання імпортованих потоків відбувалося ще більшими темпами, що й призвело до від’ємного торговельного сальдо за цей період. Аналіз динаміки кількості суб’єктів ЗЕД України, які здійснюють експортно-імпортовані товарні операції, показав, що з 2004 по 2007 р. простежується чітка тенденція до зростання як кількості експортерів (на 772 одиниці, або 4,7 %) та імпортерів (на 4994 одиниці, або 24,8 %), так і обсягів експорту та імпорту у вартісному вираженні (з 2,4 млн дол. США на 1 експортера до 4,7 млн дол. США; з 1,5 млн дол. США на 1 імпортера до 3,3 млн дол. США). Вартісні потоки експорту та імпорту в Україні у 2008 р. зросли на 36 і 35 % відповідно. Незважаючи на спад обсягів експортно-імпортованих операцій у 2009 р. та в першій половині 2010 р., загальний рівень зовнішньоекономічної активності підприємств залишається досить високим.

Постановка завдання. Мовою бізнесу у світі вважається англійська, і, як наслідок, більша частина наукового надбання поширюється саме завдяки використанню англомовних термінів. Мета даного дослідження – визначення особливостей перекладу та інтерпретації основних економічних категорій – доходу та прибутку підприємства, а також фінансових коефіцієнтів, що розраховуються на їх основі.

Результати дослідження. Для початку необхідно чітко визначити зміст економічних понять, які маємо досліджувати. Так, згідно з Положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку 3–П(С)БО 3: “Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов’язань, які приводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період”, а прибуток – “...сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати”. Якщо визначення прибутку відображає саму модель його розрахунку й досить прозоре, то визначення доходу описує лише кінцевий результат процесу його формування. Більш вдале визначення цього терміна дається Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ): “Дохід – це валове надходження економічних вигод протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб’єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу”.

Розглянемо переклад з української та англійської мови термінів “прибуток” і “дохід”, що дається економічними англо-українськими та україно-англійськими словниками (табл. 1, 2).

Україно-англійський переклад економічних термінів [1, 2]

Термін		Переклад терміна
Основний	Похідний	
Дохід	Валовий дохід	1) <i>income -!</i> 2) <i>revenue</i> 3) <i>receipts</i> <i>gross income</i>
Виручка		<i>sales revenue</i>
Прибуток	Балансовий прибуток Постійний прибуток Чистий прибуток	1) <i>income -!</i> 2) <i>gain(s) pl</i> 3) <i>profit</i> 4) <i>return</i> 5) <i>earnings pl</i> 6) <i>overplus</i> 7) <i>proceeds</i> <i>balance profit</i> <i>fixed return</i> <i>net/pure profit</i>

Аналізуючи переклад терміна “дохід” з української мови, можна зазначити, що в англійській мові в основному вживаються слова *income*, *revenue*, *receipts*. Слово *income* уживається також як переклад терміна “прибуток”, що викликає певне непорозуміння, адже поняття прибутку й доходу принципово різні за економічним змістом.

На перекладі слова “прибуток” словник, крім терміна *income*, дає ще шість слів. Отже, спираючись на інформацію філологів, ми можемо перекладати “прибуток” як *income*, *gains*, *profit*, *return*, *earnings*, *overplus*, *proceeds*. Але навіть цим списком не обмежується набір показників, які зустрічаються в англійській науковій літературі для позначення фінансового результату.

Англо-український переклад економічних термінів [3, 4, 5]

Термін	Переклад терміна	
	Однозначний	Неоднозначний (змішаний)
<i>Receipts</i>	надходження	
<i>Sales</i>	виручка	
<i>Proceeds</i>	виручка, дохід	
<i>Yield</i>	дохід	
<i>Income</i>		1) дохід 2) прибуток 3) <i>бухг.</i> валова виручка (<i>за звітний період</i>) 4) прибуток; надходження
<i>Gains</i>		1) <i>pl</i> прибуток; доходи 2) заробіток
<i>Revenue</i>		1) річний дохід (особливо державний) 2) дохідні статті
<i>Profit</i>		1) прибуток, дохід 2) користь, вигода
<i>Return</i>		1) дохід, прибуток
<i>Earnings</i>		1) дохід, прибуток; 2) виручка, валова виручка 3) заробіток, заробітна плата 4) надходження

Дослідження зворотного перекладу найбільш уживаних в англійській економічній літературі та неоднозначних у перекладі економічних понять показує: майже всі англійські терміни (табл. 1) мають значення як прибутку, так і доходу (табл. 2). Лише чотири терміни: *receipts*, *sales*, *proceeds* та *yield* – при перекладі на українську мову визначаються або як дохід, або як виручка (згідно з формою № 2 “Звіт про фінансові результати” є синонімами). Решта англійських термінів мають неоднозначний переклад, який зміщує поняття прибутку та доходу, а слова *earnings* і *gains* мають ще й специфічні значення – у багатьох випадках перекладаються як заробітна плата, *profit* – як користь або вигода.

Таким чином, можна констатувати, що подвійний переклад зазначених понять має певні відмінності: якщо переклад термінів з української мови майже однозначний (крім терміна income), то зворотний переклад з англійської на українську має більше варіантів. Отже, поняття прибутку й доходу в англійській мові переплітаються і це лексична особливість уживання даних термінів, які, на наш погляд, при вживанні в науковій літературі та в реальній економіці не повинні змішуватись, тому що мають різну економічну сутність. Слід зазначити, що й в українській мові термін “дохід” може вживатися і в значенні виручки – валового надходження коштів, і в значенні прибутку – як залишку від надходжень після відрахування витрат.

Після дослідження лексичних перекладів термінів “дохід” і “прибуток” треба визначити особливості їх застосування у змістовному сенсі, а саме – проаналізувати відповідні показники, що містяться у формах звітності про фінансові результати, які діють у світовій практиці. На прикладі звітного алгоритму розрахунку показників спробуємо виявити сутнісне значення кожного з понять.

Незважаючи на наявність міжнародних стандартів фінансової звітності, у світі не існує єдиної форми звіту про доходи і прибутки, у кожній країні є свої особливості. Дослідивши форму звіту про фінансові результати, що використовується у США (еквівалент форми № 2 фінансової звітності в Україні), для подальшого аналізу ми застосували найбільш поширену модель побудови зазначеного звіту. У табл. 3 наведено український переклад англійських термінів, що містяться у звіті про прибутки (Income statement) за формою, що найбільш поширена у світовій англійській фінансовій звітності.

Таблиця 3

Multi-step income statement (Багатокроковий звіт про доходи), приклад

Sales	Виручка	\$100,000
Cost of Goods Sold	Собівартість реалізованої продукції	75,000
Gross Profit	Валовий прибуток	25,000
<i>Operating Expenses</i>	<i>Операційні витрати</i>	
Selling Expenses	Витрати на збут	7,000
<i>Advertising Expense</i>	<i>Витрати на рекламу*</i>	2
<i>Commissions Expense</i>	<i>Комісійні витрати*</i>	5,000
Administrative Expenses	Адміністративні витрати	6,000
<i>Office Supplies Expense</i>	<i>Витрати на утримання офісу*</i>	3,500
<i>Office Equipment Expense</i>	<i>Витрати на обладнання офісу*</i>	2,500
Total Operating Expenses	Усього операційних витрат	13,000
Operating Income	Фінансовий результат від операційної діяльності	12,000
<i>Non-Operating or Other</i>	<i>Неопераційна та інша діяльність*</i>	
Interest Revenues	Фінансові доходи	5,000
Gain on Sale of Investments	Інші доходи	3,000
Interest Expense	Фінансові витрати	500
Loss from Lawsuit	Витрати на судові справи*	1,500
Total Non-Operating	Загалом результат неопераційної діяльності	6,000
Income before taxes	Фінансовий результат до оподаткування	\$ 18,000
Income taxes	Податок на прибуток	3,600
Net Income	Чистий прибуток	14,400

*За відсутністю еквівалентів у “Звіті про фінансові результати” зазначається вільний переклад статті звіту.

Узагальнити наведену схему розрахунку чистого прибутку можна так:

$$B - C_{pp} - OB = \Phi P_{op},$$

де B – виручка;

C_{pp} – собівартість реалізованої продукції;

OB – операційні витрати;

ΦP_{op} – фінансовий результат від операційної діяльності.

$$\Phi P_{op} +/- P_{ноп} - ПП = ЧП,$$

де $P_{ноп}$ – результати неопераційної діяльності;

ПП – податок на прибуток;

ЧП – чистий прибуток.

“Звіт про фінансові результати” і “Multi-step income statement” мають подібний алгоритм розрахунку чистого прибутку, що свідчить про ідентичність економічного змісту цього показника. Але слід зазначити, що в абсолютній більшості звітів показник чистого прибутку визначається терміном *net income*, хоча переклад терміна “чистий прибуток” з української мови дає визначення *net profit* або *pure profit*.

Подальше дослідження економічних понять доходу і прибутку необхідно спрямувати в бік аналізу назв відносних показників, які у вітчизняній практиці визначаються термінами “рентабельність”, “прибутковість” і “дохідність”. Серед фінансових коефіцієнтів, найбільш важливих у світовій аналітичній науці, слід зазначити такі: PM, ROE, ROA, TAT, модель розрахунку яких подано в табл. 4.

Таблиця 4

Модель розрахунку фінансових коефіцієнтів [6]

№	Назва (англ.)	Розрахунок (англ.)	Назва (укр.)	Розрахунок (укр.)
1	PM (Profit Margin)	$Net\ income / Sales$	Рентабельність продажів	$Чистий\ прибуток / Виручка$
2	ROE (Return on Equity)	$Net\ income / Stockholders\ equity$	Рентабельність власного капіталу	$Чистий\ прибуток / Власний\ капітал$
3	ROA (Return on Assets)	$Net\ income / Total\ assets$	Рентабельність активів	$Чистий\ прибуток / Активи$
4	TAT (Total Assets Turnover)	$Sales / Total\ Assets$	Оборотність активів	$Виручка / Активи$

З наведених формул обчислення основних коефіцієнтів рентабельності можна побачити ідентичність моделей визначення показників у світовій та вітчизняній практиці. Але необхідно зазначити, що назви цих показників, які вживаються в українській економічній літературі, можуть бути різними. Так, деякі економісти визначають ці коефіцієнти як прибутковість або рентабельність [7, 60; 8, 181], деякі – як рентабельність або дохідність [9, 181; 10, 182]. Основна проблема стандартизації економічних понять полягає саме в цій термінології. Адже поняття рентабельності та прибутковості лексично пов'язані з терміном “прибуток”, що відповідає сутності зазначених показників, а корінь слова “дохідність” – “дохід”, тобто назва показника відрізняється від його економічної сутності.

Через це вживання слова “дохідність” у випадку дослідження відносних коефіцієнтів, що розраховуються на основі прибутку, абсолютно недоречно, тому що в документі, де безпосередньо розраховується прибуток (форма звітності), однозначно визначено відмінність понять “дохід” і “прибуток”.

Є випадки, коли економічна сутність показників може бути замінена їх споживчим змістом. Наприклад, коефіцієнт відносної дохідності – відношення прибутку, отриманого компанією за рік, до поточної вартості акцій [11]. Адже в цьому випадку дохід може означати дохід акціонерів як споживачів, у яких немає явних витрат, пов'язаних із формуванням цього виду надходження, а згідно з алгоритмом розрахунку саме витрати відрізняють прибуток і дохід у їх економічному наповненні. З цієї ж причини більшість показників, що характеризують рівень отриманого прибутку на будь-які цінні папери (акції, облигації, векселі та ін.), мають назву “дохідність” [7, 163].

З іншого боку, якщо розглядати математичну модель розрахунку відносних показників, використання прибутку в чисельнику при обчисленні фінансових коефіцієнтів визначає їх назву як “прибутковість” або “рентабельність”, тоді використання доходу (виручки) має називати відносні показники “дохідність”. Але така назва коефіцієнта згідно з моделлю його розрахунку (наприклад, “дохідність активів”) суперечить назві показника “оборотність”, який історично та з урахуванням економічного змісту показників дається коефіцієнтам, що розраховуються як відношення доходу (виручки) до певних статей активу балансу.

Висновки. Щодо використання досліджуваних термінів відповідно до їх економічного змісту зробимо такі висновки: не слід руйнувати історично сформовані економічні терміни, потрібно визначитись із їх застосуванням та сформулювати певні стандарти. У зв'язку з цим пропонуємо:

- коефіцієнти, які характеризують рівень прибутку, що співвідноситься з окремими показниками діяльності підприємства, визначати як “прибутковість” або “рентабельність”;
- коефіцієнти, що характеризують рівень прибутку, який приносять цінні папери своїм власникам, визначати як “дохідність”.

Таблиця 5

Стандарти економічних термінів та їх переклад у зовнішньоекономічній діяльності підприємства

Індикатори діяльності		Фінансові коефіцієнти		
Українська термінологія	Англійська термінологія	Українська термінологія	Англійська термінологія	Розрахунок
Дохід (виручка)	Sales Yield	Оборотність активів	TAT (Total Assets Turnover)	Виручка / Активи
Дохід (прибуток)	Earnings	Дохідність (прибутковість) акцій	EPS (Earnings per share)	Прибуток / Кількість акцій
Прибуток	Income Profit Return	Рентабельність (прибутковість) власного капіталу	ROE (Return on equity)	Чистий прибуток / Власний капітал
		Рентабельність (прибутковість) активів	ROA (Return on assets)	Чистий прибуток / Активи
		Рентабельність продажів	PM (Profit Margin)	Чистий прибуток / Виручка

Здійснений аналіз термінології, що використовується в економіці для визначення понять доходу та прибутку, а також фінансових коефіцієнтів, визначає гостру необхідність чіткого розмежування цих термінів як мінімум у професійній та науковій економічній діяльності. Адже змішування понять може призвести до істотного непорозуміння та заміни економічної сутності показників.

Інтенсивна зовнішньоекономічна діяльність вітчизняних підприємств і наукова взаємодія економістів різних країн потребують коректної термінології та економічних категорій, назви яких відповідатимуть їх економічному змістові.

Таким чином, для стандартизації економічних термінів подаємо основні еквіваленти індикаторів діяльності підприємства та відносних фінансових показників, які застосовуються в зовнішньоекономічній діяльності й у науковій та навчальній практиці (табл. 5).

Економіка належить до гуманітарних наук, проте окремі її напрямки мають точний характер, наприклад бухгалтерський облік, економічний та фінансовий аналіз тощо. Отже, ці сфери економічної науки в першу чергу потребують узгодженого, з урахуванням лексичного й економічного змісту, підходу до вживання термінології, яка пов'язана з використанням розрахунків та числових значень показників. Насамперед це стосується термінів “рентабельність”, “прибутковість”, “дохідність”, оскільки вони є похідними від чітко визначених в українській економічній та науковій практиці термінів “прибуток” і “дохід”. Запозичення термінології, що має своє семантичне коріння та особливості застосування в інших мовах, без урахування змістового навантаження таких показників, може призвести до певних непорозумінь у зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

Література

1. Герасимчук Л. Новий практичний економічний словник, англо-український, українсько-англійський / Dictionary of everyday economy / Герасимчук Л. – К. : Криниця, 2003. – 352 с.
2. Українсько-англійський словник: близько 200 000 слів / за ред. проф. Гороть Є. І. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 1040 с.
3. Англо-русский экономический словарь по экономике и финансам / под ред. проф., д-ра экон. наук А. В. Аникина. – СПб. : Экономическая школа, 1993. – 754 с.
4. Загорская А. П. Большой англо-русский русско-английский словарь по бизнесу / А. П. Загорская, Н. П. Петрович. – М. : Уайли, 1993. – 1194 с.
5. http://www.diclib.com/cgi-bin/d1.cgi?l=ru&base=xn_economy&page=showindex (Словарь по экономике и финансам, англо-русский).
6. Block Stanley B. Foundations of financial management / Block Stanley B., Geoffrey A. Hirt. – 8th ed. Irwin/McGraw-Hill, 1997. – 681 p.
7. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2006. – 460 с.
8. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие / Бердникова Т. Б. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 481 с.
9. Савицкая Г. В. Экономический анализ: учеб. / Савицкая Г. В. – 12-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2006. – 533 с.
10. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М. : ТК Велби, 2002. – 582 с.

11. http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_economic_law/6926 (Энциклопедический словарь экономики и права).